

MALMÖ HÖGSKOLA

Lärande och samhälle

Schack som pedagogiskt verktyg

Långtidseffekter av schackfyran

Författare: Eric Nordin

Examinatorer:

Jesper Hall

Lars Holmstrand

Pesach Laksman

Inledning

Ättekullaskolan är en ganska vanlig svensk skola. År 2011 nådde skolans fjärdeklass riksfinalen i schackfyran där man slutade på en 24:e plats. Min målsättning är att genom intervjuer med lärare och elever se om det finns några kvarvarande effekter av schackfyran, dels hos eleverna som var med i finalen, dels på Ättekullaskolans mellanstadium när eleverna lämnat mellanstadiet.

Tidigare forskning

Det har skrivits många artiklar om schackspelandets inverkan på skolbarn. Ofta undersöks om det finns ett samband mellan schackspelande och skolelevernas utveckling i matematik. Ett annat vanligt forskningsområde är hur schackspelat påverkar barns sociala förmåga. (Holmstrand 2011, s 2-3)

Inom schackvärlden finns ofta uppfattningen att träning underlättar skolundervisningen, främst i matematik. Forskningen visar dock att det är svårt att finna ett samband mellan schackträning och förbättrad inläring i matematik. Flera studier uppvisar inget samband alls och studier som uppvisar ett samband mellan schackträning och snabbare utveckling i matematik kan ofta kritiseras för bristande vetenskaplighet. (Gobet och Campitelli 2006, s.2) Det bör dock påpekas att i en vetenskaplig studie där sambandet mellan schackundervisning och matematikinläring undersöks kommer det alltid finnas parametrar som inte kan kontrolleras.

När det gäller schackspelats inverkan på barn ur social utgångspunkt finns emellertid ett flertal studier som beskriver positiva effekter. En skotsk studie utförd i ett av Aberdeens fattigaste områden visar på en förbättring i undervisningsklimatet för läraren och bättre relationer mellan elever, lärare och föräldrar. (Forest et al 2005, s. 55)

Sveriges schackförbund, Halland schackförbund och Region Halland gjorde ett gemensamt projekt där pedagoger utbildades till schackledare. När sedan pedagogerna tillfrågades om schackspelandets positiva effekter framhålls oftast sociala faktorer som att schackspelandet skapar lugn, det sociala samspelet mellan eleverna tränas och koncentrationsförmågan förbättras. (Gustavsson, Hall och Hillertz 2010 s.10)

Bakgrund

Ättekullaskolan är en kommunal skola med klasser från förskola till nionde klass. I varje årskurs finns en eller två klasser beroende på elevantal, skolan har knappt 300 elever.

Ättekullaskolans elever kan beskrivas som typiska helsingborgsskola med elever från både hyresrätt, bostadsrätt och villaområden. (Skolverket 2004)

I klassen som gick vidare till riksfinalen gick 29 elever. På nationella proven i matematik som gjordes i tredje klass låg klassen klart över genomsnittet i Sverige. Av 28 elever som deltog i proven i matematik klarade alla kravnivån i räknemetoder, räkna i huvudet, tid och geometri, likheter, tallinjen och talföljder, uppdelning av tal och helheter. En elev nåde inte kravnivån i statistik, gruppuppgift och två elever nåde inte kravnivån i area och volym. Även i svenska låg klassen över genomsnittet i Sverige även om skillnaden var mindre. (Skolverket 2010) På skolan finns en allmän uppfattning att klass är var en ovanligt stark klass.

Klassens lärare har undervisat i många år, han har ett schackintresse och han spelade schack under sin egen skoltid. I klassen finns en elevassistent som hjälper en elev med speciella behov, vid schackspelandets start vet hon hur schackpjäserna går men inte mer. På mellanstadiet finns också resursperson som spelar tävlingsschack. Resurspersonen har placerats på skolan av arbetsförmedlingen och hjälper främst svaga elever i matematik. Resurspersonen är oftast placerad i andra klasser.

I Helsingborg drivs schackfyran av Helsingborgs allmänna schackklubb. Schackklubben har genom ett samarbete med arbetsförmedlingen fått tillgång till en schacktränare som åker ut till olika skolor. Schacktränaren tränar klasserna varje eller varannan vecka. Schacktränaren har tidigare arbetat med barn, han är tävlingsspelare men hans tävlingserfarenhet ligger cirka 20 år tillbaka i tiden. Han är vid detta tillfälle helt ny som tränare.

Det är första gången Ättekullaskolan deltar i schackfyran. Klassen gick vidare till riksfinal genom att vinna både kommun och distriktsfinal. Efter schackfyran vann klassen en klasstävling för femteklassare i Helsingborg. Två pojkar i klassen började tävlingsspela för Helsingborgs allmänna schackklubb, idag är en fortfarande aktiv och har en femteplats i Skånska skolmästerskapen som främsta merit.

Intervjuerna

På frågan om varför läraren bestämde sig för att klassen skulle delta i schackfyran svarar han att det var för att stärka klasskänslan. Det hade lika gärna kunnat bli basket eller fotboll men tävlingsformen där alla deltar var viktig och kanske det egna intresset spelade in. När jag frågar om varför klassen blev så framgångsrik i schackfyran svarar läraren att klassen generellt var duktig akademiskt. Det fanns också några så kallade ”fotbollskillar” i klassen som kanske inte alla var så duktiga akademiskt. Dessa elever var dock tävlingsinriktade och med en Stockholmsresa som morrot så tränade dessa elever bra. ”Fotbollskillarna” var också

bra på att motivera de andra eleverna i klassen. "Fotbollskillarna" presterade bättre på tävlingen än vad man visade när klassen tränade. Det fanns också tre elever som alltid jobbade väldigt hårt med sitt skolarbet. Två av dessa elever kom från en kulturell bakgrund där skolan var väldigt viktig och i ett fall var det en elev som genom hårt arbete var van att kompensera för sin dyslexi. I klassen utvecklades det en typ av schackkultur där man spelade på raster. Detta gjorde att eleverna kunde lägga mycket tid på sitt schackspelande utan att det påverkade skolarbetet i övrigt.

När det gäller positiva effekter av schackträningen så berättar läraren enbart om sociala effekter. Dels så fick eleverna spela mot alla elever i klassen vilket gjorde att eleverna lärde känna varandra, dels fick man ett gemensamt mål att sträva mot. För vissa elever hjälpte schackträningen till att förbättra koncentrationsförmågan. I och med framgångarna i kommun- och distrikts- kvalet och resan till Stockholm stärktes klassgemenskapen ytterligare.

När det gällde resan till Stockholm tog läraren tog på sig en slags lagledarroll men det var elevernas föräldrar som ringde hotell, bokade bussar och fixade sponsorer. Detta gjorde att föräldrarna i klassen lärde känna varandra bättre. På frågan om det var något som inte var bra med schackfyran svarar läraren att han önskar att alla i klassen följt med till riksfinalen.

Kanske kunde han försökt ännu mer att fått med de två elever som inte följde med till Stockholm. Eleverna hade annan kulturell bakgrund och hade kanske kunnat följa med om han presenterat resan på ett annat vis för föräldrarna.

Jag intervjuade fyra elever. Alla fyra elever gav mycket likartade svar på mina frågor. Två av eleverna berättade att de inte spelar schack idag, en elev spelar med sin lillebror som är med i schackfyran i år och en elev spelar aktivt i en schackklubb. Eleverna är överens om att schackfyran stärkte sammanhållningen i klassen. Tre av eleverna pratade om att det var en häftig upplevelse att spela i globben, eleverna pratade också om bussresan och att bo på hotell. Ingen nämnde besök på slottet eller andra aktiviteter i samband med Stockholmsbesöket.

På frågan om eleven har fått bättre självförtroende genom att lära sig spela schack svarade alla fyra nej. Däremot hade andra elever i klassen fått ett bättre självförtroende genom schackfyran. Det kan nämnas att några av eleverna nämnt varandra som exempel på elever som fått bättre självförtroende genom schackspelandet. Jag noterade också att två av eleverna nämnde i förbifarten att klassen slutade på 24:e plats utan att jag frågade.

Schacktränaren berättar att han sedan tidigare kände klassläraren. Han berättar att han fick en väldigt positiv upplevelse av klassen. På frågan om varför det gick så bra för Ättekullaskolan framhåller läraren som hade en väldigt bra relation med eleverna. Schackledaren berättar att

det var på Ättekullaskolan han bildade sin första skolschackklubb. Han ser fortfarande arbetet i den här klassen som ett exempel på hur det kan vara att vara schackledare när allt fungerar bra. Schackledaren tror inte att framgången med Ättekulla påverkar honom så mycket idag men tycker att det är ett positivt minne.

Resurspersonen berättar att han inte vist mycket om schackfyran innan han kom till Ättekullaskolan. Han börjar på skolan strax efter att schackfyranundervisningen har påbörjats. Resurspersonen deltar inte i schackfyranundervisningen men han spelar lite med eleverna i klassen på raster och ger råd. När klassen kvalificerar sig till riksfinalen så hjälper han till mer, främst så spelar han med klassens bästa och sämsta elever som han hjälper individuellt. Han fungerar också som ett stöd till läraren genom att han förklarar hur en stor schacktävling går till och förklarar vissa facktermer i schackfyranmaterialet. Resurspersonen tyckte schackspelandet var ett bra sätt att möta elever. Han lärde känna några elever som han normalt inte arbetade med. Han fick också spela schack på arbetstid vilket alltid är bra. Elevassistenten tyckte att det var roligt att lära sig själv något nytt. Genom att spela ett spel där hon var på samma nivå som eleverna, gav det henne en naturlig väg att lära komma närmare eleverna.

Korta intervjuer med några av mellanstadiets övriga lärare ger i huvudsak positiv tillschackfyran. Flera använder schackspelen som man har fått i samband med schackfyran. Lärarna ser att schackspelet lär vissa eleverna att koncentrera sig, eleverna lär sig att bli bättre förlorare och man spelar med elever man inte annars skulle umgås med. Lärarna trodde att skolans tidigare finalplats gjorde eleverna mer intresserade av schack och schackfyran, åtminstone i ett startskede, framför allt gällde det elever med syskon i finalklassen. Alla klasser utom en har varit med i schackfyran. Läraren som inte var med i schackfyran angav tidsbrist som främsta skäl för att inte vara med i schackfyran. En lärare berättade att hon var lättad att lärarens klass inte gick till final på grund av extraarbetet detta skulle ha inneburit. Bland lärarens nya klass som spelar i schack i år finns flera småsyskon till finalklassen. Många av eleverna har en stark tro på att klassen ska gå till final och man har sett fram emot att få spela schack.

Slutsatser

Den största kvardröjande effekten av finalresan när eleverna lämnat skolan är elevernas småsyskon. Många av dessa vet att i fjärde klass spelar man schack och det har man sett fram emot.

Bland lärarna finns en ökad förståelse av vad schack är och flera lärare har en positiv

inställning till schack, om denna positiva inställning har kommit via schackfyran vet jag inte. Helt klart är dock att genom schackfyran har man fått pjäser och bräden vilket har gett möjligheten att spela schack i helklass.

Både läraren och eleverna som var med i schackfyranfinalen anser att klassen svetsades samman på grund av schackfyran.

Referenser

Forset, Dod et al (2005) s 57-75

Gobet, Ferdinand och Campitelli, Guillermo (2006) Education benefits of chess instruction: A critical review.

Gustavsson, Gert, Hall, Jesper och Hillertz, Fredrik (2011) Schack i skolan, slutrapport VT 2011

Holmstrand, Lars (2011) Schack i skolan – en liten forskningsöversikt.

Skolverket (2010) Grundskolan - Resultat på ämnesprov årskurs 3 Tillgänglig:

http://siris.skolverket.se/reports/rwservlet?cmdkey=common&geo=1&report=gr_ap3&p_verksamhetsar=2010&p_kommun_kod=1283&p_skolkod=64728140 (2014-05-03)

Skolverket (2004) Utbildningsinspektion i grundskolan Ättekulla skola Tillgänglig:

<http://siris.skolverket.se/siris/ris.openfile?docID=48938> (2014-05-03)